

בית מדרש ניצנים - תורה מצינן
פרשו"ת השבוע - פרשת קורח תש"פ
הרב יהודה זוסמן

Korach: Democracy and Halacha A Political Analysis

I. הקדמה

(1) ספר במדבר פרק טז

- (א) וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְחָק בֶּן קֵהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוּרִן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן :
(ב) וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִים נְשִׂאֵי עֲדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם :
(ג) וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵם כִּי כָל הָעֵדָה כָּל־קְדָשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֵהָת ה' :
(ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו :
(ה) וַיִּדְבֹר אֶל קֹרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר בְּקֹר וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֶלָּו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ וְקָרִיב אֶלָּו :

(2) רש"י על במדבר פרק טז פסוק ג

כולם קדושים - (תנחומא) כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה :

(3) ספר גור אריה על במדבר פרק טז פסוק ג

[יב] כולם שמעו בסיני. **דאין לפרש כמשמעו**, כמו (ויקרא יא, מד) "והתקדשתם והייתם קדושים" (קושית הרא"ם), דלא שייך לומר אחריו "ומדוע תתנשאו על קהל ה'", וכי בשביל שהם צדיקים וקדושים אין להתנשאות עליהם, דשמא יש אחר יותר חשוב וקדוש, אבל אם פירושו 'כולם שמעו בהר סיני' "אנכני" ו"לא יהיה לך" (שמות כ, ג-ב), אם כן כל העדה במדרגה אחת, שהרי כולם שמעו מפי ה', ואין אנו צריכין לשום אחר שיהיה עומד בין ה' ובין ישראל, כי כל העדה שמעו "אנכני" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה :

II. מלוכה

(4) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כ/ב

רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו

רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן היה רבי יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה **רבי נהוראי** אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו'

(5) רמב"ם הלכות מלכים פרק א

שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תרשו ובאת שמה

(6) אברבנאל דברים יז: כד

אין בזה מצווה כלל, כי לא ציווה הש"י שיאמרו זה וישאלו מלך, אבל הנה הוא הגדת העתיד, ... ולפי זה יהיה ענין המלך מצוות עשה תלויה בדבר הרשות, **כאומר - כאשר תרצה לעשות כן, עם היותו בלתי ראוי, אל תעשה אותו כי אם בזה האופן**... שאינו מהבטל שיהיו בעם מנהיגים רבים מתקבצים ומתאחדים ומסכימים בעצה אחת, ועל פיהם תהיה ההנהגה והמשפט... ולמה לא תהיינה הנהגותיהם משנה לשנה או לג' שנים כשני שכיר או פחות מזה, ובהגיע תור שופטים ושופטים אחרים יקומו תחתיהם ויחקרו את פשעי הראשונים באמונתם, ואשר ירשיעון ישלם כל אשר הרשיע לעשות... ולמה לא יהיה גם כן יכולתם מוגבל ומסודר כפי הדתות והנימוסים... ומה לנו להביא על זה טענות שכליות, והנה הניסיון גובר על ההיקש: הביטו וראו הארצות שהנהגתם על ידי מלכים, והיום הזה ראינו כמה ארצות שהנהגותיהם על ידי השופטים ומושלים זמניים נבחרים ביניהם ומלך אלוקים עמהם... והנה המלכויות הנבחרות אשר אין בהם נפתל ועיקש, לא ירים איש את ידו ואת רגלו על כל דבר פשע, והמה כובשות ארצות בחוכמה בתבונה ובדעת

(7) הנצי"ב, העמק דבר, דברים י"ז, יד

אכן, לפי לשון זה היה במשמע שאין זה מצווה במוחלט למנות מלך אלא רשות, כמו 'ואמרת אוכלה בשר'; והרי ידוע בדברי חז"ל דמצווה למנות מלך! ואם כן, למה כתיב 'ואמרת'! ונראה דמשום דהנהגת המדינה משתנה, אם מתנהג על פי דעת מלוכה או על פי דעת העם ונבחריהם, ויש מדינה שאינה יכולה לסבול דעת מלוכה, ויש מדינה שבלא מלך הרי היא כספינה בלי קברניט, ודבר זה אי אפשר לעשות על פי מצוות עשה, שהרי בענין השייך להנהגת הכלל נוגע לסכנת נפשות שדוחה מצוות עשה, משום הכי לא אפשר לצוות בהחלט למנות מלך, כל זמן שלא עלה בהסכמת העם לסבול עול מלך, על פי שרואים מדינות אשר סביבותיהם מתנהגים בסדר יותר נכון, או אז מצוות עשה לסנהדרין למנות מלך, ומשום הכי כתיב 'ואמרת', שיהא העם מבקשים כך, אז 'שום תשים'

(8) שו"ת משפט כהן (עניני א"י) סימן קמד

... וחוף מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם ג"כ מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכללה. וביחוד נראה שגם כל שופט שקם בישראל דין מלך יש לו, לענין כמה משפטי המלוכה, וביחוד למה שנוגע להנהגת הכלל. ואפילו בענינים פרטיים... אבל למה שנוגע להנהגת הכלל, כל שמנהיג את האומה דן הוא במשפטי המלוכה, שהם כלל צרכי האומה הדרושים לשעתם ולמעמד העולם...

(9) דרשות הר"ן - הדרוש האחד עשר

...ואפשר עוד לומר שכל מה שנמשך למצות התורה, בין שהוא כפי המשפט הצודק בין שהוא כפי צורך השעה נמסר לב"ד [אבל מה שבין אדם לחברו הצודק בלבד נמסר לב"ד] כאמרו: ושפטו את העם משפט צדק, אבל תקונום ביותר מזה נמסר למלך לא לשופט. והעולה מזה, שהשופטים נתמנו לשפוט את העם משפט צדק. והיו נמשכים מזה שתי תועליות. האחד שלם לגמרי והוא שיחול השפע האלהי וידבק בהם. השני לתקן סדורם, ואם יחסר מזה דבר כפי צורך השעה ישלימו המלך, נמצא ענין המשפט מסור רובו ועקרו לסנהדרין ומעוטו אל המלך. וזה היה חטאם של ישראל בדבר המלוכה אשר שאלו, והוא ענין נתקשו בו הרבה מן הראשונים, כי אחרי שהיו מצווים להקים עליהם מלך, כמו שנאמר: כי תבא אל הארץ וגוי ואמרת אישימה עלי מלך. ואמרו רז"ל שהיא אחת משלש מצות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, אם כן מה פשעם ומה חטאתם כששאלוהו: אבל על דעתי הוא כך, שהם רצו שיעיקר המשפט במה שבין אדם לחבירו יהיה נמשך מצד המלכות. והוא אמרו: ויתקבצו כל זקני ישראל ויבואו אל שמואל הרמתה ויאמרו אליו הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו בדרכיך עתה שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים. ופירושו אצלי הוא כך, שהם ראו, שמה שצריך לסדור המדינה יהיה מתוקן כשימשך מצד המלכות משימשך מצד השופט, ולכן אמרו "הנה זקנת ולא תוכל לשפוט עוד", ובניך אינם ראויים, שיחול בנו השפע האלהי על ידיהם כי אינם הולכים בדרכיך, ולכן ראוי שיהיה לנו מלך ושיהיה משפטנו על פיו. והוא אמרו: שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים... אלא שישראל נטו בעת ההיא יותר לתקון קבוצם המדיני, ואלו שאלו להם מלך בסתם שיאמרו "שימה לנו מלך", או שיבקשוהו לסבת תקון מלחמותיהם, לא ימצא להם בדבר הזה עון אשר חטא, אבל מצוה, אך היה חטאתם באמרו שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים, שרצו שיהיו משפטיהם נמשכים מצד המלכות לא מצד שופטי התורה.

(10) שו"ת אבני נזר חלק יו"ד סימן שיב

מח) והנה לפי דבריו אין משפטי המלך מצד חכמת התורה רק הוראת שעה לתיקון המדינה ואינו משפטי התורה. אך באמת קשה לי טובא על דבריו...
 נ) לכן לבי אומר לי יען שלא להלכה אמרו הר"ן ז"ל רק לדרשא לא דקדק הר"ן ז"ל כל כך. ולפינו יתבאר ישוב לשיטת הר"ן. ולדעתי נראה כי השופטים והמלכים ענין אחד הי' עושיין במה שבין אדם לחבירו ובכל הדברים הצריכין לתיקון המדינה. ובודאי משפט שצריך לעשות בחילול שבת אין למלך עסק בהן כמו שמשמע מדברי הרמב"ם בפ"ג מה' מלכים כנ"ל. וע"כ אף לענין משפטי המדינה אף שהמעשה אחד. מ"מ לענין הכוונה חלוקין הן. דהנה בברכות (ו' ע"א) מנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה שרוי עמהם שנאמר בקרב אלקים ישפוט ומנין לשנים שעוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגוי וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא קמ"ל דינא היינו תורה וע"כ הדיין עיקר הכוונה התורה. להופיע משפטי ד' בעולם. אך המלך נהפוך הוא כי אין לו עסק במשפטים בעצם. דא"כ גם בחילול שבת הי' דן. רק כל עסקו להעמיד ארץ כדכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ. והמשפט הוא כלי שבו הוא דן ומעמיד תיקון המדינה. אבל כל כוונתו הוא תיקון...

III. התיחסות לר"ן בדורות האחרונים**(11) מכתב הגר"ח ע גרודזינסקי זצ"ל לגרא"ה כ"א מנחם אב תרח"ץ**

על דבר עיבוד החוקה של השלטון התורה במדינה העברית בנוגע להמשפטים. זהו באמת ענין קשה שראוי להתיישב הרבה בזה. לפי משכל ראשון חשבתי אולי אפשר לסדר באופן זה שהשופטים בדיני ממונות בין ישראל לחבירו יהיו הרבנים שיוכלו להזמין ולהוציא פסק דין ששכחו יפה על פי החוק, ובנוגע להמשפטים בין יהודי ואינו יהודי על פי משפט כללי. בנוגע לגנבות וגזלות ושאר... עונשין כפי הנראה מתשובת הר"ן היה משפט המלוכה מיוחד לבד הבית דין הדנים על פי דין תורה. כי באמת קשה הדבר לתקנת המדינה שהגנב יפטור את עצמו בכפל ומודה בקנס יהיה פטור לגמרי, ועל כן בכגון זה צריך לתקן תקנות המדינה, כענין מכין ועונשין שלא מן הדין...

(12) הגר"ח הרצוג תחוקה לישראל ע"פ התורה ח"א עמ' 23-24

יתר על כן יש לי חקירה בעצם הדין (של "מקרב אחיד"), שמא האיסור הזה אינו חל אלא למינוי לכל ימי חייו, אם לא שיופסל מחמת חולשה, או פשיעה בתפקידו, שהדרשה היא ממה שאמרה תורה מקרב אחיד תשים עליו מלך שאין זה דומה למינוי של מלך... והרב ב"כנסת הגדולה (חו"מ סי' ז') מפלפל לענין גר ומצדד ששם לחלק בין מלך ובין נשיא הסנהדרין, היינו שאפשר שלנשיא הסנהדרין מועילה קבלת הציבור מה שאין כן למלך... ועל כל פנים נראת דעתו שבשאר השררות מועילה קבלה, והמובן של קבלה הוא קבלת הציבור שעליו ישתרע שלטונו בתפקיד המיוחד שלו... כך יש לנו לדון שמועילה קבלה אפילו של נכרי על ישראל לתת לו שררות גם, ועל כל פנים כשאותו נכרי אינו בכלל עובד עבודה זרה. ומובן מאליה שהמדובר הוא על משרה אזרחית מדינית גרידא, לא דתית-ישראלית בשום פנים ואין המדובר על נשיא המדינה שהוא בודאי במקום המלך, אלא שבחירתו רק לזמן...

אופן "הקבלה"

...וצריך איפוא לנסח שהקהל מקבל עליו את המיניסטרים שיתמנו על פי האסיפה המחוקקת, וכן הוא מקבל את כל הממונים הגדולים שחבר המיניסטרים ימנה ואת הקצינים שכל אחד מהממונים ימנה מתוקף הכח שבידם, בין שיהיו יהודים בין שיהיו לא יהודים. נראה שאם קבלה סתמית על דעת איש ידוע או אנשים ידועים מועילה, כמו כן קבלת המינויים שיעשה אותו האיש או שיעשו אותם האנשים מועילה...

(13) הגר"ש ישראלי זצ"ל עמוד הימיני סי' י"ב אות ח'

והנראה שיש לדון בנבחרים על דרך הבחירות הנהוגות במדינה שהיא בחירה לזמן מסוים, ואין הבנים יורשים זכות האבות, שאינו כאן לגמרי מתוכן שררה שהתורה זנה עליה. כי אין תוכן הנבחרים כיום בגדר מתן זכויות אישיות להם לשררה של הציבור, ואינם אלא באי כח הציבור ושליחיו לפעול מה שצריך לטובת הציבור. ואף על פי שיש בידם כח להכריע וגם לכוף את המסרבים, אין זה גם כן מכוח הזכויות שהוענקו להם, אלא החלטת הציבור הוא לפעול לטובת הענין הכללי גם כששיחידים סובלים או אינם מסכימים...

ומכיון שאינם אלא שליחים אין כאן גדרי שררה כלל, כי מכח המשלחים הם יונקים את כוחם, ואין כאן אלא שררה שהציבור שורר על עצמו, ומגביל עצמו לטובתו על ידי שלוחיו...

ודבר זה מבואר בשו"ת מהר"ם שייק (חוי"מ סי' י"ט) שכי' וז"ל " כל צבור וצבור במקלות בני ישראל הם כשותפים וכו'... ולזאת המנהג בכל תפוצות ישראל לבחור להם טובי העיר ולהם מסרו זכות שלהם... "

IV. תקדים - קהילה

14) תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק ג דף עד עמוד א /ה"א
ושבע' מבני העיר כעיר- מה אנו קיימין אם בשקיבלו עליהן אפי' אחד אם בשלא קיבלו עליהן אפילו כמה אלא כן אנו קיימין בסתם

15) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כו עמוד א
אמר רבא: לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר - אפילו למישתא ביה שיכרא שפיר דמי.

16) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד א
אמר רבי יצחק: אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר + שמות ל"ה+ ראו קרא ה' בשם בצלאל. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבונו של עולם, אם לפניך הגון - לפני לא כל שכן? אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון - לפנינו לא כל שכן?

17) שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן רכב (בשם הראב"ה)
...וכיון שתקנתם וגזירתם קיימת והפקרן הפקר בדבר שתקנת הציבור הוא דכתי' וכל אשר לא יבוא וגו'. (עזרא י': ח') [מקור להפקר ב"ד הפקר בסוגי' יבמות פ"ט] אם רוב הקהל מסכימים אל גזרת ראשיהם יכולים מן הדין לכפות את המיעוט להיות ציית לתקנתם...

18) עזרא פרק י
(ז) וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בִּיהוּדָה וַיְרוּשְׁלַם לְכָל בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקְבֹּץ וְרוּשְׁלַם:
(ח) וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים פְּעֻצַת הַשָּׁרִים וְהַזְקָנִים יִחָרֵם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבְדֹּל מִקְהַל הַגּוֹלָה: ס

17) שו"ת הרשב"א חלק א סימן תשכט
וכל ציבור וציבור במקומן כגאונים....

18) מרדכי בבא קמא סי' קע"ט (שיטת ר"ת)
...ורשאי בני העיר להסיע ולהפסיד ממון את העובר על הקצבה שקצבו והתנו ביניהם לדעת כולם שנתרצה בתחילת התקנה ועתה עובר עליה והוא שעשאוה בחבר עיר...

19) שולחן ערוך חושן משפט סימן קסג
סעיף א
כופין בני העיר זה את זה, (אפילו מעוט כופין את המרובים) (רבינו ירוחם נ"א ח"ו), לעשות חומה, דלתים ובריח לעיר; ולבנות להם בית הכנסת; ולקנות ספר תורה נביאים וכתובים, כדי שיקרא בהם כל מי שירצה, מן הצבור.
הגה: והוא הדין לכל צרכי העיר. וכופין בני העיר זה את זה להכניס אורחים ולחלק להם צדקה וליתן בתוך כיס של צדקה... כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמו, יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב. ואם המעוט ימאנו, הרוב יכולין לכופ אותן אפילו בדיני גוים, ולהוציא ממון על זה, והם צריכין לתת חלקם. והמסרב מלומר דעתו על פי החרם, בטלה דעתו ואזלינן בתר רוב הנשארים האומרים דעתן ...

20) שו"ת הרשב"א חלק ג סימן תמג
כי עניני הקהל מסורים הם לגדולים, ולמקצת מן הקהל, שהם כאפוטרופוסים לשאר אחיהם שבמקום ופעמים קהל גדול יהיה לאלף ולא יתקבצו מהם רק כשלישים או ארבעים מעושי המלאכה, ויסכימו, ויחרימו, ואין השאר נקראים ולא מוחים. שאם אין אתה אומר כן, לא יוכלו בשום קהל לעשות מלאכה, ולהוציא שום הוצאה, ולא לעשות שום תקנה כללית, עד שיתקבצו שם כל הקהל פורעי המס בדבר שיש בו הוצאות ממון, עד שישכימו בדבר כלם, והנשים כאנשים, כי מי יגזור על ממונם בלא רשותם? אלא שגדולי המס וקצת מן הקהל קרואי העדה, כאפוטרופין על יתר הקהל;

21) פתחי תשובה חושן משפט סימן קסג ס"ק א'
עיון בתשובת נודע ביהודה [קמא חוי"מ] סימן כ' שכתב על נידון דידיה וז"ל, הנה טובי העיר אם רוצים לתקן תיקון חדש בעסקי המסים, אין להם שום התרוממות מצד היותם פרנסים וטובי העיר, ואף שטובי העיר כב"ד הגדול ומכין ועונשין, מ"מ בעניני נתינות אין להם יתר שאת משאר העם, לא מיבעיא לדעת מהר"ם [דפוס פראג סי' תתקמ"א] ומהרי"ק [שורש א'] ומהרא"י [פסקים סי' רנ"ג] שהובאה ברמ"א סימן ב' שאין כח ביד טובי העיר רק להכריח במה שהוא מנהג מקדם, אבל אין ראין לשנות דבר דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי כו', אלא אפילו להכרעת הרמ"א שם שהולכין בזה אחר המנהג במקום שנהגו להיות כח ביד טובי העיר גם בזה, מ"מ צריך להיות מנהג זה קבוע וידוע בעיר, ועל טובי העיר הראיה שזה מנהג קבוע בעירם להיות ידם על העליונה במה

דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי. ואפילו אם ביררו כבר שהמנהג כן, מ"מ בדבר שהם עצמם נוגעים בדבר אינם נקראים טובי העיר בזה, ואטו טובי העיר כשרים לדון לעצמם, ובענייני המס הם עצמם נוגעים בדבר, ובהדיא מבואר בריש סימן קס"ג בהגה כל צרכי ציבור שאינם יכולין להשוות עצמם יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס.

22) שו"ת רבי אליהו מזרחי (הרא"ם) סימן נג

ואין חלוק בזה אם היה אותו הרוב עשירים או עניים חכמים או הדיוטות מאחר שכל הקהל הם נקראים בית דין לעניינים שביניהם

23) שו"ת הרא"ש כלל ז סימן ג

עוד ילמדנו: קהל שמטילין חרם, אם גם זה תלוי ברוב, אם המועטים יכולים למחות. ואם נלך בתר הרוב, אפי' אם הוא בדבר ממון והעשירים הם המועטים. תשובה קהל שמטילין חרם, אם הוא על עסקי ממון, הולכין אחר רוב הממון. כההיא דשיירא (ב"ק קטז:): המהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה, דמחשבין לפי ממון. הכא נמי, כיון שהחרם הוא לצורך ממון, הולכים אחר רוב ממון; ולא יתכן שרוב נפשות הנותנים מיעוט המס, יגזרו חרם על העשירים כפי דעתם.

24) רש"י מסכת בבא מציעא דף לה עמוד א

לוה מקיים במלוה - מקרא זה תומת ישרים תנחם, אם לא שאדם נאמן וישר הוא - לא היו מעשרין אותו מן השמים, שנאמר תומת ישרים תנחם.

25) פרופסור אביעזר רביצקי "מדינה יהודית - צמצום או שבירה" מתוך מדינת ישראל: בין יהדות לדמוקרטיה עמ' 239-240

...חיי הגלות לא עודדו את התפתחותה של דינמיקה הלכתית יוצרת בשאלות של מדינה ומשטר, שכן הם לא זימנו בעיות ופתרונות שוטפים בתחומים אלה, חכמי ישראל לא נדרשו להגיב לגביהם תגובות נורמטיביות מיידיות ולכן גם לא נוצרה ספרות ענפה של שאלות ותשובות בשדה הפוליטי כפי שנוצרה בנושאים הלכתיים אחרים.

כדי לחדד את משמעות הדבר נדמה בנפשנו כאילו לא מוסד המדינה הוא שחדל להתקיים לאורך מאה דורות, אלא מוסד המשפחה היהודית, ועקב כך גם לא התנהלו דיונים קונקרטיים בענייני אישות, נישואין וגירושין, לא נשאלו שאלות ולא התפתחו הנחיות מעשיות. והנה עתה, לאחר מאה דורות, אנו באים לכוון מחדש את מוסד המשפחה. אנו פונים אפוא אל תלמידי החכמים היושבים בקרבנו ומבקשים לדעת מהו הדפוס של משפחה כזו? מה ישיבו לנו גדולי התורה והמשפט? כלום לא סביר להניח שהם ימליצו בפנינו ללכת בדרכי האבות להקים לנו משפחה יהודית פוליגמית... ושמא גם יתירו להרבות עבדים ושפחות כיאה לבית אב מכובד...